

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties (BZK)
Dhr. H.M. de Jonge
Postbus 20011
2500 EA 'S-GRAVENHAGE

Datum
1 maart 2024
Kenmerk
TRE/U202400111
Telefoon
070 373 83 93
Bijlage(n)

Consultatiereactie Wet bevorderen integriteit en functioneren
decentraal bestuur tweede tranche

Geachte heer De Jonge,

Aan een goed functionerend en integer openbaar bestuur hechten we grote waarde. Transparantie en een constructieve dialoog over integriteit kunnen het vertrouwen tussen het college en de gemeenteraad stimuleren en een belangrijke bijdrage leveren aan het vertrouwen in de overheid. Met een risicoanalyse voorafgaand aan de benoeming van kandidaat-wethouders kunnen ook kwetsbaarheden en onnodige discussies worden voorkomen. We zien hierin grote meerwaarde voor alle gemeenten, mits dit voorspelbaar en zorgvuldig gebeurt.

We zijn positief over de enorme verbeterslag die ten opzichte van het voorstel in 2021 is gemaakt. Dit geldt in het bijzonder voor het evenwicht tussen waarborgen voor de kandidaat-wethouder, de positie van de burgemeester en de ruimte voor de gemeenteraad om nog steeds een eigen afweging te kunnen maken. Op meerdere onderdelen vinden we het wetsvoorstel echter nog niet duidelijk genoeg, zoals de wettelijke norm voor de omgang met financiële belangen, de bescherming van persoonsgegevens, de geheimhoudingsplicht en de proportionele informatie aan de raad. We lichten dit hierna toe en geven nog enkele suggesties.

Positief oordeel

Het wetsvoorstel kan volgens ons in het benoemingsproces bijdragen aan een goed evenwicht tussen de positie van de kandidaat-wethouder en die van de gemeenteraad. Dit komt vooral tot uitdrukking in de volgende onderdelen van het wetsvoorstel: het wettelijk kader, de risicoanalyse niet als benoembaarheidsvereiste, de objectieve normen, de waarborgen voor de kandidaat-wethouder en de positie van de burgemeester.

Wettelijk kader

Met het oog op de rechtszekerheid voor kandidaat-wethouders vinden wij het inderdaad wenselijk dat de risicoanalyse een wettelijk kader krijgt dat voor alle gemeenten gaat gelden. Tegelijkertijd zien we in het voorstel genoeg ruimte voor gemeenten om de risicoanalyse toe te spitsen op bijzondere aandachtspunten. Zo kan bij de risicoanalyse rekening worden gehouden met de beoogde portefeuille van de kandidaat-wethouder. Al is er primair sprake van collegiaal bestuur, waarbij collegeleden elkaar ook kunnen vervangen. Verder mag de gemeenteraad elke denkbare (politieke) overweging blijven betrekken bij de benoeming van wethouders. In het wetsvoorstel missen we voor de rechtszekerheid nog wel wettelijke termijnen, zoals een maximale duur van het onderzoek. Dit is des te belangrijker in de onderhandelingsperiode voor alle nieuwe colleges.

Geen benoembaarheidsvereiste

We zijn het er mee eens dat de risicoanalyse niet als benoembaarheidsvereiste wordt opgenomen in artikel 36a Gemeentewet, maar wel moet zijn uitgevoerd voordat de gemeenteraad een kandidaat-wethouder kan benoemen. De benoembaarheid van de wethouder kan niet gebonden zijn aan een bepaalde uitkomst van de risicoanalyse. Wij vinden het uitsluitend voorbehouden aan de gemeenteraad om te beoordelen of een kandidaat-wethouder geschikt is voor het ambt. We vragen ons wel af wat er gebeurt als de raad bij een negatieve uitkomst van de risicoanalyse toch een wethouder benoemt. Dit is volgens ons blijvende aandacht waard, bijvoorbeeld in een evaluatie van de wet.

Objectieve normen

De gemeenteraad beraadslagt en besluit in een openbare vergadering over de benoeming van een wethouder en de risicoanalyse heeft potentieel veel invloed op de reputatie van een kandidaat. Het is belangrijk dat een kandidaat-wethouder weet waar hij of zij aan toe is. Objectieve normen kunnen hier volgens ons zeker aan bijdragen. Daarom zijn we het er mee eens dat de risicoanalyse betrekking heeft op en steeds verband moet houden met een limitatief aantal normen dat in de Gemeentewet ook geldt voor benoemde wethouders. Dit moet ook bij wet in formele zin worden geregeld in verband met de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer (artikel 10 Grondwet).

Waarborgen kandidaat-wethouder

Tijdens de uitvoering van de risicoanalyse worden veel gegevens over de kandidaat-wethouder verzameld die raken aan zijn of haar persoonlijke levenssfeer. Zolang de risicoanalyse wordt uitgevoerd, vinden we het terecht dat er met het wetsvoorstel expliciete waarborgen zijn voor de kandidaat. Dit geldt voor de omgang met persoonsgegevens van de kandidaat-wethouder, de mogelijkheid voor de kandidaat om zich te allen tijde terug te trekken en de vereiste toestemming van de kandidaat om de uitkomsten van de risicoanalyse met de raad te delen. De momenten van hoor en wederhoor moeten volgens ons nog wel expliciet worden gemaakt.

Positie burgemeester

We zijn het er mee eens dat de burgemeester niet verantwoordelijk zal zijn voor de uitkomsten van een concreet geval. Of een kandidaat-bestuurder al dan niet benoembaar is, blijft uitsluitend een oordeel van de raad zelf. Wel is het logisch dat de burgemeester gelet op diens taak beoordeelt of de risicoanalyse voldoende degelijk is uitgevoerd en of de raad daarmee over voldoende informatie beschikt om te kunnen oordelen over de benoeming. We zien een belangrijke rol voor de griffier weggelegd om de raad nader te informeren of adviseren over de uitkomsten van de risicoanalyse.

Kanttekeningen

De wettelijke norm voor de omgang met financiële belangen, de informatie over werving en selectie, de bescherming van persoonsgegevens, de geheimhoudingsplicht, de eisen voor externe onderzoeksbureaus, de proportionele informatie aan de raad en het gelijke speelveld voor democratische organen vinden we nog niet duidelijk genoeg.

Wettelijke norm voor omgang met financiële belangen

U wilt een wettelijke norm creëren voor de omgang met financiële belangen, effectenbezit en effectentransacties. Een wettelijke basis, een gerechtvaardigd algemeen belang en 'fair balance' vormen inderdaad het toetsingskader voor een gerechtvaardigde inmenging van overheidsbeleid op het eigendomsrecht. Er moeten echter ook toereikende procedurele waarborgen voor de (kandidaat-)wethouder zijn. Die zien we niet terug in de toelichting. Ook betwijfelen we of er voldoende grondslag is voor de financiële belangen van minderjarige kinderen en de partner.

Verder staat in de toelichting op het wetsvoorstel als mogelijkheid dat de (kandidaat-)wethouder afstand kan doen van het belang dan wel een regeling kan treffen waarbij de zeggenschapsrechten gedurende de ambtsperiode niet kunnen of zullen worden uitgeoefend. We vragen ons ten eerste af hoe (kandidaat-)wethouders dit moeten organiseren. Is het de bedoeling dat zij hun belangen op dezelfde manier als ministers en staatssecretarissen op afstand zetten en is dat in redelijkheid te doen? Hierover verwachten we nog de nodige duidelijkheid en uitleg.

Aandacht ook al tijdens werving en selectie

Het wetsvoorstel gaat over de risicoanalyse die plaats vindt nadat een kandidaat-wethouder is geselecteerd. Bij de werving en selectie hebben kandidaat-wethouders en politieke partijen echter verschillende instrumenten om inzicht te krijgen in integriteitsrisico's en hierover al het gesprek aan te gaan. Een goed overzicht hiervan is te vinden in het vorig jaar gepubliceerde *handboek integriteit voor politieke ambtsdragers van decentrale overheden*. Dit willen we graag ook in de toelichting op het wetsvoorstel benoemd zien.

Bescherming persoonsgegevens kandidaat en derden

Volgens ons moet nog expliciet in de wet worden geregeld dat de burgemeester bevoegd is om de persoonsgegevens van de kandidaat-wethouder en derden te verwerken. Ook moeten de bescherming en medewerking van een derde nog worden geborgd. Als reden voor een DPIA moet volgens ons worden vermeld dat de aard, de omvang, de context en de doeleinden van een risicoanalyse een hoog risico voor de rechten en vrijheden van de betrokken kandidaat-wethouders inhouden. Verder kan de uitvoerder van de risicoanalyse gebruik maken van openbare bronnen. Het kan verduidelikend zijn om de term 'openbare bronnen' nader te definiëren.

Eisen voor externe onderzoeksbureaus

De burgemeester kan de uitvoering van de risicoanalyse uitbesteden aan een externe partij. We maken ons in ieder geval zorgen over de capaciteit en prijsontwikkeling van onderzoeksbureaus. Verder wilt u nog tot verplichte kwaliteitseisen voor integriteitsonderzoek naar politieke ambtsdragers komen. Wij vragen uw aandacht voor het feit dat externe bureaus hun informatiebeveiliging op orde zullen moeten hebben, passende technische en organisatorische maatregelen zullen moeten hebben getroffen, een passend gegevensbeschermingsbeleid zullen moeten voeren en over goedgekeurde gedragscodes en certificeringsmechanismen zullen moeten beschikken. Hier moet volgens ons zo snel mogelijk duidelijkheid over komen.

Proportionele informatie aan de raad

Als de kandidaat-wethouder hier toestemming voor geeft, krijgt de gemeenteraad de conclusies, aanbevelingen en beheersmaatregelen uit de risicoanalyse. Hierbij geldt als richtsnoer dat alleen informatie met de raad gedeeld wordt voor zover dat proportioneel is om zicht te krijgen op integriteitsrisico's en om beheersmaatregelen te treffen die deze risico's verminderen of wegnemen. We willen hier graag aan toegevoegd zien dat dit criterium om een zorgvuldig samenspel tussen kandidaat-wethouder, burgemeester, onderzoeksbureau, griffier en gemeenteraad vraagt. De uitkomsten van de risicoanalyse kunnen volgens ons heel goed door een commissie onderzoek geloofsbrieven objectief worden beoordeeld.

Gelijk speelveld voor democratische organen

We vinden het raadzaam om in de memorie van toelichting ook te benoemen in welke mate deze werkwijze voor ministers en staatssecretarissen geldt. Op die manier blijft duidelijk hoe de eisen aan democratisch nevenschikkende organen zo veel mogelijk gelijk opgaan en is hier op gelijke wijze aandacht voor. Dit vinden we des te meer van belang omdat met het wetsvoorstel het zelfreinigend vermogen van democratische organen wordt aangesproken en veel gemeenten in de praktijk al een risicoanalyse voor kandidaat-wethouders toepassen.

Tot slot wil ik benadrukken dat de voorbereiding op dit wetsvoorstel in goed overleg plaats heeft gevonden. Ik ben u en uw betrokken medewerkers hier erkentelijk voor. We blijven uiteraard steeds bereid tot nader overleg.

Met vriendelijke groet,
Vereniging van Nederlandse Gemeenten

mr L.K. Geluk
Algemeen directeur